

MADS ROSENDAHL THOMSEN
OG SVEND ERIK LARSEN

INTRODUKTION

HVAD ER LITTERATURHISTORIOGRAFI?

Når man har litteratur, har man også litteraturhistorie. Og har man litteraturhistorie, har man også litteraturhistoriografi, forstået som læren om, hvordan man skriver litteraturhistorie. Det lyder så enkelt og indlysende, at det godt kunne være løgn. Det er det også. Man skal først udvikle en litteraturopfattelse, så man kan betragte litteratur som et grundlæggende historisk fænomen. Og man skal også først danne en historieopfattelse, der placerer menneskelig kreativitet som et afgørende moment i en historisk proces. Og dét er en lang kulturproces, der primært udfoldes i Europa og giver plads for moderne litteraturskrivning fra omkring år 1800.

Denne introduktion beskriver, hvorledes litteraturhistorieskrivning bliver mulig som et videnskabeligt og kulturelt projekt, og hvorfor det bliver væsentligt at realisere det. David Perkins giver derpå i antologiens første bidrag, som udgør indledningen til hans bog *Is Literary History Possible?* (1992), en systematisk oversigt over, hvordan litteraturhistorieskrivning er blevet praktiseret siden begyndelsen af 1800-tallet, og hvilke principielle problemer projektet rummer. Antologiens øvrige bidrag angiver aktuelle diskussioner og positioner inden for feltet.

Man har beskæftiget sig principielt med litteratur i lit-

teraturteorien, længe før litteraturhistorie blev et væsentligt projekt. Den teoretiske refleksion opstod, samtidig med at litteratur på forskellig vis skilte sig ud fra andre kulturprodukter, og ikke bare skilte sig ud, men gjorde det på en ny måde som noget vigtigt. I Europa skilte det, vi i dag kalder litteratur, sig ud på denne måde, da man, formentlig i det 6. århundrede f.Kr., begyndte at nedskrive episke og andre værker i Athen. Ikke hvilke som helst slags tekster ville man ofre denne højt specialiserede og bekostelige anstrengelse på. Det skulle have noget med lovene eller med guderne at gøre eller begge dele. Og det havde digtekunsten.

Litteraturteori retter sig mod digtningens egne særlige karaktertræk og interne differentieringer mellem genrer, stil og temaer og mod dens modsætning til andre skriftlige og skabende kulturelle aktiviteter i filosofi, videnskab, jura og andre relativt selvstændige områder for teoretisk refleksion. Poesi og poetik har altid gået hånd i hånd, også når opfattelsen af, hvad litteratur er, har ændret sig. Ændringer bliver ikke kulturelt virksomme i og uden for litteraturen selv, alene fordi værkers, genrers og forfatterskabers forskelligheder og nydannelser springer i øjnene, men kun når litteraturen bliver brugt reflekteret af læserne i skrift, tale og handling, bl.a. når den bliver gjort til genstand for principielle overvejelser i kritik, poetik og filosofi.

Aristoteles' poetik fra det 5. århundrede hedder *peri poietikes*, om digtekunsten (Aristoteles, 1992). Grundbegrebet er *poiesis*, den skabende menneskelige aktivitet i bred forstand, hvoraf digtningen er én type. Titlens sidste stavelser *-tikes* rummer ordet *tekhne*, dvs. teknisk eller håndværksmæssig kunnen. Både hos Platon og Aristoteles har, forskellene ufortalt, refleksionen over digtekunsten fokus på kunstnerens skabende evner og guddommelige inspiration

og på den praktiske kunnen, hvormed han omsætter disse forudsætninger til digtekunst. Platon lægger mest vægt på inspirationen, Aristoteles på håndværket. Derudfra reflekterede først Platon og siden Aristoteles over digtekunstens natur og funktion og skriftens rolle i den forbindelse. Platon betonedede skriftens tvivlsomme rolle i forhold til det talte sprog, som han prioriterede højest som direkte udtryk for inspiration, mens Aristoteles indtog en helt neutral holdning til digternes sproglige redskab. Begge var i høj grad normative og så på produkterne som en afledt konsekvens af kunstnernes evner, pligter og kunnen.

Begrebet *litteratur* i stedet for eller sammen med *poesi* forskyder imidlertid vægten. Grundbegrebet er her det latinske ord *litera*, der tidligt i den romerske oldtid i forskellige kombinationer blev brugt til at betegne skriftlige udtryk i bred forstand, mens *litteratur* først vinder indpas fra begyndelsen af vor tidsregning. *Litera* betyder bogstav eller også håndskrift, idet ordet har med verbet *lino* at gøre: jeg smører eller maler. Her er det primære fokus teksterne eller produkterne og ikke de skabende principper bagved. Dem må man, så at sige baglæns, slutte sig til på baggrund af teksterne selv – fx som hensigter, kulturelle forudsætninger, ideologi, psykologi. Med dette fokus er det omsonst at diskutere, om skriften er nyttig eller ej. Den er der bare. Den er både forudsætning for litteratur og litteraturteori og for deres sammenhæng, og dét har den været lige siden.

Dog selv på den baggrund kommer litteraturhistorie ikke af sig selv. Men til gengæld, uden disse forudsætninger opstår den ikke. Den er, som sagt, først mulig, når yderligere to forudsætninger er opfyldt: der skal for det første være udviklet et litteraturbegreb, som gør det til en del af litteraturens identitet at være et historisk fænomen. Det var dig-

tekunsten ikke for Platon og Aristoteles. Den realiserede for dem nogle uforanderlige grundformer med tragedie, epos og lyrik som de væsentligste. Der skal for det andet være udviklet et historiebegreb, som ser på kulturen som en historisk proces, hvori litteratur indtager en vigtig plads. Heller ikke dét var Platons og Aristoteles' opfattelse. Kulturer kunne for dem nok være forskellige, men deres forskellighed og værdi var udslag af den måde, guderne i deres visdom havde indrettet verden på. Mennesker prøvede blot at udfylde deres roller i denne indretning, blandt andet støttet af digtekunsten.

Først når foranderlighed både bliver en del af kulturens og litteraturens væsen, kan der opstå en litteraturhistorie. Opfattelsen af kultur som et historisk fænomen og litteratur som en del af den udvikles i Europa i løbet af 1700-tallet. På den baggrund er det naturligtvis ikke kun litteraturen, der bliver anerkendt som et historisk fænomen, men alle kulturfænomener. Så når der opstår en litteraturhistorie, sker det, samtidig med at andre kulturelle områder også får deres historier – fx retshistorie, kirkehistorie, sproghistorie. At skrive litteraturhistorie kræver følgelig en refleksion over dens identitet i forhold til andre kulturfænomeners historie.

Litteraturhistoriografi kan derfor ikke defineres så simpelt som læren om at skrive litteraturhistorie. Den har tre dimensioner.

- 1) Litteraturhistoriografi er for det første en *teoretisk* refleksion over litteraturens historiske karakter og dens kulturelle funktion som historisk fænomen. Litteraturhistoriografien skal redegøre for de begreber om historie og om litteratur, der er nødvendige som sammenhængende begreber, for at litteratur kan betragtes historisk.

- 2) Litteraturhistoriografien er for det andet en *metodisk* refleksion over principperne for, hvordan litteratur på det grundlag kan fremstilles historisk. Alt efter den synsvinkel, man lægger på litteraturen som historisk fænomen, skal litteraturhistoriografien præcisere og give løsninger på en lang række problemer. De væsentligste er forholdet mellem nationale og overnationale afgrænsninger, forskelle mellem fiktionstekster og andre teksttyper, kriterier for, hvilke tekster og aspekter man inkluderer eller udelader, læsestrategier for enkelttekster eller tekstgrupper og deres sammenligninger.
- 3) Litteraturhistoriografien er for det tredje en *historisk* refleksion over litteraturhistorieskrivningens historie. Litteraturhistoriografien skal fremstille forskellige former for litteraturhistorieskrivning og vurdere deres virkninger og begrænsninger, både i forhold til deres teoretiske og metodiske grundlag og i forhold til deres kulturelle funktion – en slags litteraturhistorieskrivningens litteraturhistorie, hvor genstanden ikke er værkerne, men de litteraturhistorier, der er skrevet.

Man kan sige, at litteraturhistoriografiens teoretiske dimension i princippet ikke adskiller sig fra litteraturteorien siden Platon og Aristoteles. Det er i begge tilfælde litteraturens særkende, der er på dagsordenen. Litteraturhistoriografien er på dette punkt i dialog med andre teorier og deler erkendelse og grundlag med en del af dem. Derfor er den en integreret del af litteraturforskningen som helhed, ikke en isoleret specialdisciplin. Men da det er givet på forhånd, at den sætter litteraturens historiske karakter i centrum, er den en speciel teori. De to andre dimensioner, den metodiske og den historiske, følger af dette fokus og er derfor specielle

for litteraturhistoriografien. De tre dimensioner under ét gør således litteraturhistoriografi til en selvstændig, men ikke en autonom litteraturvidenskabelig aktivitet.

HISTORIE: FRA FORTID TIL PROCES

Den historieforståelse, der gør litteraturhistorie mulig, er af ny dato. Men både ordet 'historie' og et kulturelt perspektiveret begreb om historie har eksisteret længe før (Koselleck, 1979b, Wiener, 1973). Termen 'historie' kommer fra en gruppe beslægtede græske ord, bl.a. 'istoria', 'istorein', 'istor', 'istorikos'. Tre betydningslag er omfattet af 'istoria':

- 1) en systematisk *undersøgelse* af tings og begivenheders natur og funktion,
- 2) den *viden* der opnås gennem en sådan undersøgelse, og
- 3) *fortællingen* eller beretningen om denne viden ('logos').

Fra sin første begrebsdannelse er historie en helt igennem menneskelig foreteelse, som gør undersøgelse, viden og fortællende beretning til én samlet helhed. Denne beretning er uadskillelig fra, men ikke identisk med litteratur, mytologi og andre resultater af den menneskelige forestillingsevne, der beror på fortællende fremstilling i en eller anden form. Det var historiografen, 'istoriographikos', der udformede beretningen.

Men han var ikke digter, for fortælling er ikke primært fiktion. Den er først og fremmest et grundlæggende kognitivt og kommunikativt greb, som bruges på tværs af kulturelle og historiske grænser. Ved at fortælle anbringer vi os selv i tid og rum, hvor vi handler sammen med andre og i forhold til omverdenen. Fortællinger kan derfor bruges overalt, hvor vi ønsker at beskrive, erindre eller forestille os en situation med hand-

lende mennesker og vil prøve at forstå den i forhold til menneskelige intentioner og værdier. Fortællinger fremstiller det enestående på en sådan måde, at vi kan forestille os det som del af en fælles erfaringsverden. Det var historiografens job. Han skabte en forståelig enhed, dét grækerne kaldte 'logos'. Den digteriske fiktionsfortælling er kun én form for fortælling.

Derfor er grækernes understregning af, at den fortællende fremstilling hører med til selve historiebegrebet, ikke en måde at gøre historieskrivning til fri fantasi og vilkårlige konstruktioner. Tværtimod vil de betone, at også digtning, når den er fortællende, forankres i erfaringsverdenen, netop fordi den er fortællende. I dette antikke historiebegreb ligger således en af forudsætningerne for, at en litteraturhistorie er mulig – fortællinger skaber kulturel sammenhæng og er selv en del af den kultur, de skaber, hvad enten det er litteraturens, litteraturhistoriens eller historiens fortællinger.

Men den virkelighed, historiografen berettede om i sin fortælling, var for grækerne ikke i sig selv grundlæggende foranderlig. Både den naturlige og menneskeskabte virkelighed, dens ting og begivenheder, havde for dem en selvstændig eksistens og natur, uafhængigt af menneskers ønsker og vilje. Begreber som fx virkelighed, ting, begivenheder, tildragelse, produkter, fremtrædelser havde deres egne betegnelser (som fx 'ousia'), der ikke var kvalificeret med adjektivet 'historisk'. På de betingelser er mennesker dybest set ikke ansvarlige for historiens gang eller for begivenhedernes udvikling. De er kun ansvarlige for deres mere eller mindre futile forsøg på at forstå og tilpasse sig gudernes vilje. Derfor anså grækerne kun mennesker for at være ansvarlige for den måde, hvorpå de uddrog mening fra eller lagde mening ind i ting og begivenheder, fx gennem historiens treleddede proces: undersøgelse, viden og fortællende beretning.

Med andre ord: vi er endnu ikke kommet frem til den moderne opfattelse af, at begrebet historie refererer til to ting. Det henviser *både* til sagforhold eller sider af virkeligheden, der opfattes som historiske, fordi de i deres væsen er skabt, formet eller ændret af mennesker, og til den menneskelige beretning om dem i en historisk fremstilling. Men før denne dobbelte henvisning dækker den almindelige forståelse af historiebegrebet, kan den antikke teori ikke omsættes til en litteraturhistorie i moderne forstand. Virkeligheden var endnu uforanderligt på gudernes side og fremstillingen på menneskenes. Derfor var det heller ikke principielt afgørende, om historien drejede sig om krig, politik og levevis, eller om den drejede sig om naturfænomener eller andre områder af virkeligheden uden for den menneskelige sfære. Det var samme undersøgelses- og fremstillingsprincipper, der var tale om. Disse principper gælder for Plinius' *historia naturalis* (ca. 100 e.Kr.) og historieskrivningens far, Herodots *Histories apodexis* (5. årh. f.Kr.) (hvis titel blot er de første to ord i skriftet – 'denne fremlægning af en undersøgelse ...'). Og kilderne er, uden principiel forskel, hvad forfatterne selv havde set, havde hørt om fra øjenvidner af varierende lødighed eller havde læst i digterværker og mytologi. Historien er således inden for denne opfattelse primært et arkiv over, hvad man ved om fortiden, herunder om menneskers skæbne og berømmelse, og til en vis grad om fænomener andre steder i verden.

En afgørende forskydning i retning af en moderne historieopfattelse begyndte at tage form med den moderne naturvidenskab. En meget betydningsfuld repræsentant for denne ændring er Francis Bacon. I sin *Novum Organum* (1620) udviklede han en visionær forestilling om, hvorledes naturen selv, betragtet som en rå materie, kun tager form og bliver sig selv gennem menneskelig indgriben og manipulering i det omfang,

vores viden, teknologiske formåen og fantasi rækker. Vi kan danne naturen om til ting, som, “før de blev opfundet, næppe nogen ville have haft den mindste ide om, men afvist dem som umulige” (Bacon, 1994, s. 113). På den måde vil mennesket ophøre med at være “forhekset” af, hvad det uden videre kan se og forstå, og “mennesket kommer i sin rækkevidde til at omspænde den ganske verden” (Bacon, 1994, s. 306).

Derfor udkastede Bacon et projekt til en ny slags historie, som foregreb en moderne historieopfattelse, men med rod i den antikke opfattelse. Med ‘historie’ mente han den klassiske græske treklang af undersøgelse, viden og beretning om verdens indretning, men med vægt på dens grad af foranderlighed som følge af menneskelig indgriben. Han opstillede derfor en liste over 130 delhistorier spændende fra planeternes uforanderlige bevægelse til de eksperimenter, hvormed mennesker kunne gribe ind i virkeligheden, men som endnu ikke var blevet omsat til anvendt viden. Han havde både en musikhistorie, en vinhistorie og en seksualitetens historie på programmet, men på dette sted dog ingen litteraturhistorie.

Han forudsatte således som noget helt nyt, at den verden, der skrives om, i sit væsen er historisk og foranderlig gennem menneskelig virksomhed. Bacons historie har derfor tre dimensioner, der snart adskilles, snart integreres i hinanden, men altså er ligestillede og ikke væsensforskellige: de naturlige dannelsers historie (fx dyrearter), de overnaturlige dannelsers historie, dvs. monstre og andre afvigelser, og endelig teknologiens eksperimentelle historie. Den sidste er dog den vigtigste, “fordi den viser ting i bevægelse og fører mere direkte til praktisk handling. Og mere end det: den løfter masker og slør fra naturens ting, som ofte er skjult under forskellige former” (Bacon, 1994, s. 306). Her er der ingen henvisning til naturens faste arter og former fra skabelsens første dag, men

til en permanent proces, der har mennesket som en afgørende aktør.

Et næste skridt på vejen til en moderne historieopfattelse blev taget af Giambattista Vico i hans *Scienza nuova* (1725/1744). Hans udgangspunkt var ikke historieskrivningen selv, men dens genstand. Han skelnede modsat Bacon skarpt mellem den dimension af virkeligheden, der alene er frembragt af mennesker, og den, der består af de ting og former, som Gud har skabt, naturen. Naturen kan i sidste ende kun forstås af Gud, men naturvidenskaberne bygger på metoder og principper, der prøver at nærme sig en sådan forståelse. Den første virkelighedsdimension kan derimod kun forstås fuldt ud af mennesker, og en sådan forståelse vil da være baseret på sine egne metoder og principper. Det er i bred forstand historien, nu forstået både som en historisk virkelighed og som en historisk videnskab i én uopløselig enhed: "Samfundsborgernes fælles organiserede verden er jo klart nok skabt af mennesker, og [...] dens principper skal derfor findes som modifikationer af vores menneskelige bevidsthed. [...] når mennesker havde skabt den, kunne mennesker komme til at forstå den" (Vico, 1976, s. 97).

I modsætning til Bacons opfattelse betragtede Vico historiens genstand som den fortsatte menneskeliggørelse af verden, ikke primært som forandring eller erstatning af naturens ting og former, men som menneskers organisering af deres egne fællesskaber. Det er dannelsen af disse og principperne for denne proces, der er historiens særlige område. Derfor spillede det, som Vico med græske referencer kalder 'poetisk visdom' og dens udvikling, en central rolle for ham. For ham henviser 'poiesis' ligesom for grækerne til menneskers skabende virksomhed i bred forstand, nemlig skabelse af betydning, institutioner, fælles normer o.l. Derfor beror studiet af

denne proces og dens resultater på filologi og filosofi, der er hovedelementer i hans historievidenskab.

Som Bacon tegnede Vico kun de første konturer af en moderne historieforståelse, hos den første kun i programmatisk punktform, hos den sidste i en vidt forgrenet og alt andet end klar fremstilling. Men det afgørende er, at historieskrivningens formål dermed flyttes fra at være de mange delhistoriers parade, med eller uden litteraturhistorie, som specificerede felter af en foranderlig virkelighed til at blive et forsøg på at skabe sammenhæng i den menneskeskabte mangfoldighed. Når virkeligheden ses som historisk og foranderlig og ikke som ét skaberværk, så skal enheden formuleres på menneskers betingelser. Reinhart Koselleck gør opmærksom på, hvorledes historie i løbet af 1700-tallet gik fra at være et flertalsord til at blive et entalsord, Historie med stort H, hvis opgave det er at skabe enhed gennem sin fremstilling (Koselleck, 1979a, s. 647ff).

Immanuel Kant tilbyder i sine to afhandlinger *Idee zu einer allgemeinen Geschichte in weltbürgerlicher Absicht* (1784) og *Muttmasslicher Anfang der Menschengeschichte* (1786) en slags forening af de tendenser, som er antydet hos Bacon og Vico. Kant ser i lighed med Vico dannelsen af et samfund baseret på universelle retsprincipper som udfoldelsen af et anlæg i naturen, og ser historieskrivning som en sammenhængsskabende filosofisk fremstilling af denne verdenshistoriske proces, Historie i ental (Kant, 1964, s. 49). Samtidig understreger han, i lighed med Bacon, at foreningen af historisk virkelighed og historisk fremstilling bygger på denne grundtanke: "En anbefalelsesværdig fremstilling af menneskets historie, der tjener det som belæring og forbedring, viser mennesket: at det ikke må give forsynet nogen skyld for de trængsler, der plager det; at dets egen undergang ikke kan tilskrives en

oprindelig forbrydelse, begået af dets urforældre; [...] men at det anerkender hver eneste tildragelse, som om den med fuld ret er gjort af det selv, og at det derfor selv påtager sig skyld for alle trængsler, også dem der skyldes misbrug af fornuften” (Kant, 1964, s. 101). Kun derved kan menneskets påvirkning af naturen ses som et muligt fremskridt.

Kant bruger et billede på en sådan historieskrivning: romanen. Når man nu skal skabe helhed og ikke kun opregne spredte fakta, må man også give plads til formodninger. Derfor er historieskrivning ikke blot en form for fortælling som hos grækerne, men ligefrem en slags roman. Det drejer sig især om den ældste historie, hvor der er få eller ingen kendsgerninger at støtte sig til. Men formodninger må ikke erstatte kendsgerninger, kun bruges til at udfylde huller, så kendsgerningerne hænger sammen. Formodninger, også om den tidlige historie, beror derfor på generelle, men uafviselige kendsgerninger om mennesket – fx at det har sprog, familie, danner institutioner. Med sådanne kendsgerninger som holdpunkter kan man konstruere den ældste historie som del af en helhed, der peger frem mod en gradvis udvikling af menneskelig frihed. Den er for Kant historiens naturgivne mål.

Også når historiefremstillingen bygger på formodninger, skaber den en helhed, der har rod i den konkrete menneskelige erfaringsverden, som den fortolker. I et sådant perspektiv bliver viden om, hvordan menneskelig erfaring bliver til og udvikler sig, vigtigere end viden om Guds planer. Denne menneskecentrerede viden opnår man gennem det, som Friedrich Schiller i *Über die ästhetische Erziehung des Menschen* (1795) kalder ‘æstetisk opdragelse’, således som reflekteret omgang med især kunstværker giver anledning til. Vores møde med kunstværker er en sanselig erfaring, hvad enten kunstværket hører hjemme i den ene eller den anden af kunstarterne. Og

mere end det: det er en sanseerfaring af en helhed. Denne for-ener generelle og specielle træk, konkrete detaljer og skjulte ordensprincipper. Derfor er den æstetiske erfaring et privilegeret sted for en reflekteret tilegnelse af den menneskelige virkelighed som en historisk realitet, hvori en helhedsdannelse er mulig og er et menneskeligt ansvar. På den baggrund udvikles et begreb om menneskelig dannelse, *Bildung*, især i den tyske historiske og æstetiske og navnlig litterære tradition. Her spiller kunst og litteratur en afgørende rolle for udviklingen af det menneske, der skal forvalte det historiske ansvar, som er slået igennem siden Bacons naturvidenskabeligt baserede visioner.

Wilhelm von Humboldt præsenterer nogle årtier senere sine ideer om samme emne i *Betrachtungen über die bewegenden Ursachen in der Weltgeschichte* (1818), *Betrachtungen über die Weltgeschichte* (ca. 1820) og *Über die Aufgabe des Geschichtsschreibers* (1821). Han prøver ligesom Kant både at betone historiens naturgrundlag og at fremhæve specielt de litterære formers rolle for historiens forløb. I overensstemmelse med romantisk tankegang forstår han naturen som en metafor for den historiske virkeligheds organiske form og udvikling og ikke kun som et materielt eller normativt grundlag for den virkelighed, mennesket selv former. Mennesket er ligesom en plante et autonomt individ, men del af en naturlig helhed (Humboldt, 1960, s. 569). Denne naturlige helhedsorganisering er nationen, der er samfundets naturlige idealform. Som Kant ser Humboldt en idealform som en del af historiens naturgrundlag. Her udfoldes både individualiteten og fællesskabet maksimalt og i gensidig forståelse. Og her forenes historiens tre årsager: naturnødvendighed, menneskelig frihed og tilfældighed. Denne forening finder sted gennem sproget, som således former og udvikler både individ og nation (Humboldt,

1960, s. 580). Herfra er vejen ikke lang til at give digtningen, mere end andre kunstarter, en dobbelt rolle.

På den ene side er digtningen en jævnbyrdig parallel til historieskrivningen og er samtidig model for den, i og med historieskrivningen i sin virkelighedsbearbejdning “ikke mindre end filosofi og digtning er en fri og i sig selv fuldendt kunstform. [...] Thi den er bestemt til at vække og levendegøre sansen for virkelighed, og dens opgave bliver omskrevet subjektivt gennem udvikling af dette begreb [om virkeligheden], akkurat som den bliver omskrevet objektivt gennem udviklingen af fremstillingen” (Humboldt, 1960, s. 588f).

På den anden side er digtningen en reel drivkraft i historien og derfor selv foranderlig. Når nationen er central for virkelighedens historiske proces, er også digtningen en vigtig aktør. Digtning er en udtryksform, der gennem de naturlige sprog er forankret nationalt eller i hvert fald lokalt. Den leverer den enhed, som også er historiefremstillingens mål, og den er som sprog et medium for refleksion over værdier og mål for historien.

Denne tankegang er udbredt i perioden og gennemsyrrer allerede én af de tidligste litteraturhistoriske fremstillinger i moderne forstand, Friedrich Schlegels forelæsningsrække *Geschichte der alten und neueren Litteratur* (1812-14). Ledetråden i denne fremstilling er det aktive forhold mellem litteratur og nation som en kulturskabende proces af fundamental art. Schlegels formål med forelæsningerne er at påpege dette forhold som en ny tese om den nødvendige basis for forståelse af kulturens såvel som af litteraturens historie. Litteraturhistorie er for ham ikke bare et muligt, men et nødvendigt projekt. Ellers går den kraft, som litteraturen i hele sin bredde rummer, for en stor del tabt for verden, eller får “i det mindste i vidt omfang ikke den stærke og positive indflydelse på menneske

og nation, som den kunne have og burde have” (Schlegel, 1988, s. 5). Denne indflydelse beror på en dyb følelse for nationen og dens folk, “i hvis sprog [åndsprодукterne] træder frem, og på hvem de først og fremmest skal virke. [...] Man ser da også i nyere tid, at litteraturen i en række lande har vundet ved at være blevet mere national, have fået mere indflydelse på livet og selv være blevet mere levende” (Schlegel, 1988, s. 5).

Opfattelsen af den menneskelige virkelighed som historisk i sit væsen peger på historie som et universelt fænomen, reflekteret i historieskrivningen. Litteraturens særlige rolle i denne proces trækker i den modsatte retning. Litteraturen skal udvikle og fremstille historien i et lokalt og nationalt perspektiv. Ganske vist indskrænkes derved det universelle perspektiv i Schillers og dannelsesideologiens omgang med kunst og litteratur. Men selve spændingen mellem et nationalt og et globalt perspektiv har været drivkraft i udviklingen af en moderne litteraturhistorie, der omfatter både litteraturen som historisk fænomen og litteraturhistorieskrivningen som videnskabeligt projekt. Parallelt med ændringen i historieopfattelse forandres derfor også synet på forholdet mellem litteratur og historie frem mod Schlegels klare markering. Den forandring vil vi kort se på.

LITTERATUR: FRA IMITATION TIL KREATIVITET

Allerede Aristoteles skelnede mellem historikerens og digterens fremstilling. De er fælles om at fortælle (*‘legein’*, cf. *‘logos’*), den ene om hvad der faktisk er sket (*‘genomena’*), den anden om hvad der kan ske (*‘genoito kata ta dynata’*) med nødvendighed eller sandsynlighed (Aristotle, 1995, s. 34f; Aristoteles, 1992, s. 26). Digteren og historikeren forholder sig således til samme virkelighed (*‘geno-mena’* og *‘geno-ito’* har